

NORRBRUK

Nytt inom lantbruk och landsbygd i Norrbottens län och Västerbottens län **5 • 2011**

UR INNEHÅLLET:

- Ladrenoveringsprojekt
- Energifylld dag
- Kockduell
- Hållbar landsbygd

sid 2-3
sid 4-5
sid 6-8
sid 8-9

- Skotsk touche på honung
- Varierat landskap är bra för bin
- Rena djur för livsmedelshygienen

sid 10-11
sid 12
sid 13

Från redaktionen

Så här på hösten går tankar och funderingar till säsongens väder. Inte allt för sällan kretsar våra samtalsämnen om hur vädret varit och vilka prognoserna är för kommande dagar.

En fantastisk sommar gav oss nöje och lyckade förstaskördar av vall. Sedan kom hösten, rik på nederbörd vilken skapade oro och problem. Marker har dränkts och skördar regnat bort, utomhusprojekt som stått i dyster väntan på att det någon gång ska sluta ösa ner. Nu går vi mot slutet av året och jag hoppas att den här regniga hösten, med alla dess rekord, inte kommer att utmanas på länge, länge.

De antal björnar som årets björnjakt omfattade är nu fällda i Norrbotten och Västerbotten. Älgjakten pågår fortfarande på sina håll och verkar ha gett god utdelning.

I sista numret av Norrbruk för i år bjuder vi på intressant läsning om biodling och biologisk mångfald, spännande kockduell och mycket mer.

Med detta blickar vi fram mot ett nytt år med nya tag, planer och projekt, tillsammans med er.

Vi önskar er en trevlig läsning!

Åsa Jonsson

Norrbruk

Länsstyrelsen i Norrbottens län, Landsbygdsenheten

Postadress: 971 86 Luleå

Tel: 0920-960 00

Fax: 0920-22 84 11

Länsstyrelsen i Västerbottens län, Lantbruksenheten

Postadress: 901 86 Umeå

Tel: 090-10 70 00

Fax: 090-12 89 64

Ansvarig utgivare:

Sven Lingegård

I redaktionen:

Personal från Länsstyrelserna i Norr- och Västerbotten

Tryck: Tabergs Tryckeri AB

Tryckt på: Tom&otto silk 130 g

Grafisk form: Junelito

Omslagsbild:

Juryn äter och funderar. Foto: Foto Per-Göran Persson

Upplaga: 5602 ISSN 1653-0691

Tillskott av hantverkare inom ladprojekt

I byn Klabböle utanför Umeå drivs sedan 2010 ett ladrenoveringsprojekt med medel från Landsbygdsprogrammets åtgärd Utvald Miljö. Hittills har ett 30-tal lador och två rökhus renoverats. Inom projektet har dessutom två yngre hantverkare kunnat lära upp sig till fullfjädrade renoveringsexperter när det gäller lador. Undertecknad fick tillfälle att intervjua de två lärlingarna Jon Lundqvist och Emil Walterholm.

Byn Klabböle är en kulturmiljö av riksintresse med ovanligt många lador och helt unika rökhus bevarade i byns öppna landskap. Ladorna var innan renoveringsprojektet i ett ganska bra skick, men liksom många andra lador behövde taktäckningen ses över på flera av dem och framförallt hade många av ladorna sjunkit ned i marken med skador på nedre delen av byggnaderna som följd.

Lada under renovering.

I byn finns två olika sorters lador, dels sju timmerlador och dels brädlador. Brädladorna med stolpregelstomme är hela 53 stycken och är belägna i byns öppna landskap. De är yngre än de timrade ladorna och är genomgående klädda med stående panel.

Projektledningen har tagit ett stort ansvar för projektets utformning och höga krav har ställts på de hantverkare som varit inblandade. Under första året 2010 arbetade de erfarna hantverkarna Daniel Brändström och Bo Lundström med renoveringsarbetet. Då fick även lärlingen Jon Lundkvist, gå dubbelt med Bo och Daniel. Jon utbildar sig till timmerman inom byggnadsvård och fick då ett bra tillfälle till praktik. Andra året 2011 var Jons barndoms-kamrat Emil Walterholm med och jobbade tillsammans med Jon.

- Det var fantastiskt att dels få jobba med sin kompis men även att få jobba med äldre byggnader på ett sätt som gör dom rättvisa, det har verkligen varit stimulerande, berättar Emil.

Hur var det att praktisera med byggnadsvård?

- Jag hoppades att det skulle bli naturligt att jag gjorde samma jobb som Bo och Daniel, att jag inte bara skulle få göra enklare sysslor, och så blev det - jag fick verkligen delta fullt ut i arbetet. Det har nog varit en fördel att vara på en så här liten arbetsplats, berättar Jon. Klabböle har varit en mycket trivsamt arbetsplats. Man får vara ute hela dagarna i en härlig miljö och har ett varierande jobb. Stämningen och arbetsmoralen har hela tiden varit god och jag har en känsla av att miljön vi arbetar i nog bidrar en del till det. Av naturliga skäl blir arbetsplatsen lite mindre utrustad än på andra ställen. Att vara van att vara ute i skog och mark är ingen nackdel i ett sådant här jobb, fortsätter han.

Vad har ni lärt er?

- Arbetet har varit lärorikt. I och med att vi har arbetat på så många olika objekt och av varierande karaktär har arbetsuppgifterna varit väldigt varierande. Stockbyten på timmerlador, syllbyten, upplyftning och riktning av

Rökhus under pågående arbete.

stommar, spånspikning och plåtläggning är ett axplock av vad vi har sysslat med och som vi nu känner att vi kan hantera. Men framför allt har vi lärt oss hur man ska tänka när man tar sig an en byggnad, hur man lägger upp arbetet, hur man angriper byggnaden. För varje byggnad man tar sig an blir man en erfarenhet rikare och fler problem eller svårigheter har man redan stött på och vet hur man ska hantera. Under 2011 fick jag och Emil däremot arbeta helt på egen hand och det gick bra, man blir tvungen att lära sig fort när man är själv, konstaterar Jon. Emil håller med om att det är väldigt utvecklande att få jobba på egen hand.

Vad har varit svårast?

- Det svåra har varit att få ihop logistiken i arbetet, men vi lärde oss ändå att komma på sätt att få fram rätta längder och sådant med god framförhållning och bra planering. Det här året känner jag mig däremot mer trygg i hantverket. Jämför man rökhusen med ladorna så är rökhusen trevligare att jobba

med. Det känns som om att man vill att de ska bli fina, att man verkligen vill få till alla detaljer på ett bra sätt, berättar Jon.

- Vi har åkt runt mycket och tittat på andra äldre byggnader för att få idéer om hur man bör renovera på ett kulturhistoriskt riktigt sätt i vissa detaljer. Det är inte alltid som det estetiska och det byggtekniska tänket går hand i hand, men vi oftast gått på den mer estetiska och kulturhistoriska varsamma åtgärder. Svårast har egentligen varit att avgöra när en lada egentligen är färdigrenoverad, berättar Emil.

Jon avslutar: - Ett bra tips när du ska renovera lador, börja med att se till att du har bra verktyg och utrustning framförallt till lyftmomenten. En bra vevdomkraft är ett måste.

*Text: Helena Wikberg
och Jon Lundqvist
Foto: Jon Lundqvist*

Energifylld dag på Forslundagymnasiet

Föredragshållarna Linus Pettersson Gröna Piloter, Daniel Ingman LRF, Ulf Jobacker LRF, Lars Neuman LRF:konsult samt Thomas Nilsson Kulbäcksliden.

I framtiden kommer lantbrukare i högre utsträckning vara energiföretagare. De gröna näringarna sitter på en guldgruva av resurser!

Det var budskapet när årets upplaga av jordbrukardagen på Forslundagymnasiet gick av stapeln för sjunde året. Årets tema var energi.

Daniel Ingman från LRF talade om att bönderna borde få upp ögonen för vilka affärsmöjligheter de har på sina gårdar för att ge sig in på energimarknaden. - Det är de förnyelsebara energikällorna som har framtiden för sig, sade Daniel.

Ulf Jobacker affärsutvecklare på LRF

hoppades att lantbrukaren skulle få upp ögon för vilka energieffektiviseringar som han eller hon kan genomföra på sin egen fastighet.

- Det handlar bland annat om att inventera vilka resurser och kompetenser som den egna gården besitter, samt vilka tänkbara marknader som finns i närområdet, menade Ulf. Energiopro-

duktion står endast för 4 % av den totala omsättningen inom de gröna näringarna.

Energieffektivisering på gårdsnivå

Lars Neuman berättade om hur lantbruksföretagaren kan göra energieffektiviseringar på sin gård. Genom att köra med ett lägre varvtal, rengöra filter m.m. kan lantbrukaren spara 10-20% diesel. Han gav också exempel på att värmeåtervinning från kylning av mjölktanken.

Lantbrukare har möjlighet att få en en-

ergikartläggning till en billig penning på sin gård av rådgivare på LRF-konsult eller Gröna Piloter. Större lantbruk kan söka energikartlägningscheck från Energimyndigheten. Du kan också få hjälp med att göra en s.k. klimatkoll av ditt företag genom norra Sveriges enda certifierade klimatrådgivare Karin Wiberg på Bodsjö Grönt (se annons, sid 15).

- Tyvärr har ganska få lantbrukare utnyttjat denna möjlighet till rådgivning, upplyste Linus Pettersson på Gröna Piloter.

Aktuella energiprojekt

Bröderna Mattias och Thomas Nilsson från Kulbäcksliden i Vindeln håller på att bygga en biogasanläggning som ska hämta sin råvara från 150 kor samt rekrytering. Gödseln transporteras till 2 rötgasbehållare som de köpt från Danmark.

- Vi bygger i egen regi för att hålla kostnaderna nere, men har fått god hjälp från Mats Gustavsson i Jämtland som själv byggt en egen anläggning berättade Mattias. Gödseln rötas vid ca 38 grader i behållaren och den transporteras vidare till dels en gas-

motor som driver en elgenerator och dels kan den gå till en gasbrännare som levererar värme.

- Vi räknar med att producera 800 000 till 1 000 000 kilowattimmar/år. Det räcker till att värma upp hela gårdens behov samt fyra hushåll och överskottet levereras till nätet, fortsatte Mattias.

Bröderna har fått 1,6 miljoner i investeringsbidrag från Landsbygdsprogrammet (40 % i inlandet och 30 % i kusten) och hela anläggningen beräknas landa på 3,5 – 4 miljoner.

En liknande satsning är på planeringsstadiet i Vännäs. Anna Säfvestad-Albinsson och Crister Lindberg berättade om förstudien som har namnet Klara Gas. Denna anläggning ska producera fordonsgas istället, och gödsel, rörfen, matavfall och eventuellt avloppsslam ska rötas i anläggningen.

- Det är en stor satsning på ca 54 miljoner och det är ännu mycket som återstår så vi håller för närvarande på att söka finansierare, berättade Anna.

På eftermiddagen var det möjligheter

att titta på utställningen och samtala med olika företag som sålde pannor och flistuggar m.m. Bland annat visades en briketteringsanläggning för rörfen upp av Glommers Energi.

Om man ska sammanfatta dagen var det en bra exposé av vad som är på gång inom energiområdet, men det var lite mindre deltagare än vanligt på dessa temadagar. Det kanske speglar rådgivarnas känsla att många lantbrukare inte fått upp ögonen vad man har att tjäna på att vara energieffektiv! Är energin för billig?

Text och foto: Per-Göran Persson

Biogas är den gas som bildas när materiel bryts ner i syrefria miljöer av mikroorganismer. Materialet som kan användas är gödsel, matrester, vall m.m. och slutprodukten är metan och koldioxid samt lite svavelväte och ammonium. Rötad gödsel är lättare att hantera, luktar mindre och ammoniumkvävet tas snabbare upp av växterna.
<http://www.bioenerginord.com/>
<http://www.gmepellets.se/>

Lars Neuman intervjuar en pannstillverkare.

Kockduell med lokalproducerade råvaror

Sju kockar från kända restauranger i Umeå skulle laga en tvårätters meny på lokalproducerade råvaror som skulle hämtas från arrangemanget Bondens egen marknad. Som medhjälpare hade de 4 matintresserade anställda från sju olika andra företag

Flera tusen besökte eventet.

Detta var förutsättningarna för kockduellen "Älska M" som den 24/9 genomfördes i Vänortsparken i Umeå. Länsstyrelsen var projektägare till arrangemanget som genomfördes med hjälp idégivaren Andreas Bergeli från reklambyrån Kontext. Målet för satsningen är att restaurangerna och Umeborna i större utsträckning ska handla och använda lokalproducerade råvaror i sina menyer och i hemmen. Jordbruksministern Eskil Erlandsson är fadder till den nationella satsningen för att Sverige ska bli det nya Matlandet i Europa. Länsstyrelsen har fått pengar till detta och projekt drivs nu av både länsstyrelsen och av externa aktörer. (Se faktaruta om matlandet sid 8).

Vinnande bidraget.

Följande restauranger och företag parades ihop i arrangemanget:

**Polarbröd – TC Teatercaféet Bar och Restaurang
Strandbolaget –
Restaurang Norrlandsoperan
Ålö Maskiner – Bistro La Garage
Balticgruppen –
Restaurang Viktoria**

**PS Pondus reklambyrå –
Rex Bar och grill
Swedbank – Baggböle Herrgård
GE Healthcare –
Brännlands Wårdshus**

Tävlingen kan börja

- Vi har så många fantastiska råvaror, stort matkunnande, duktiga kockar i länet så jag ser verkligen fram emot vad dessa kan prestera, sade Chris Heister i sitt inledningsanförande. Hon fyrade av startskottet för det första laget som sprang iväg för att hämta sina råvaror. Dessa råvaror inhämtades från Bondens egen marknad, som höll till på en intilliggande gata. Det var sista dagen på marknaden och extra mycket folk hade samlats. Marknaden började för ca 10 år sedan som ett förstudieprojekt

Full aktivitet bland företagets medarbetare.

och har sedan vuxit till en stor attraktion och institution i Umeå.

Arrangemanget "Älska M" ingick som final på See-veckan och hade som tema att vi ska satsa på ett hållbart samhälle. Lokalproducerade livsmedel är ett typiskt exempel på detta. Konfranciern Staffan Ling skickade iväg de olika lagen med 5 minuters mellanrum. De hade sedan 1,5 timmar på sig att laga de olika rätterna. Staffan genomförde en professionell guidning

genom anrättningarna från råvara till de färdiga maträtterna. Han är genuint intresserad av lokalproducerad mat och det märktes när han sedan gjorde olika intervjuer med de olika lagen och deras kockar m.fl. Han gjorde till exempel en intervju med grillexperterna Mikael Hansen på Brännlands Wårds-hus som berättade att han fått sina råvaror från Kennet Åström Gubböle och Nisses Bageri i Holmsund. Det märktes att Mikael Hansson tyckte om tävlingsmomentet och han hoppades

Juryn provsmakar delikatesserna.

att det skulle bli ett återkommande arrangemang.

Maten tillagades på grillar som hade tillverkats av personal från Umeå kommuns returmarknad. Stämningen var hög och det dryga tusentalet besökarna gick från kök till kök och samtalande med kockarna om recept och hur de tillagade de olika rätterna. De fick också provsmaka om det fanns något över.

Juryn börjar arbeta!

Lagens olika rätter bedömdes av en mycket kvalificerad jury. Den bestod av Västerbottens matambassadör Ella Nilsson, landshövdingen Chris Heister och kommunalrådet Marie Louise Rönmark samt Björn Norén från restauranghögskolan i Umeå. Jokern i juryn var skidlegenden Per Elofsson

Samtal mellan landshövdingen Chris och en kock.

Staffan Ling intervjuar Per Elofsson.

Mat ambassadören Ella Nilsson utropar segraren La Garage.

Segrarna La garage - Ålö Maskiner.

som ju är van att lägga in mycket mat inför en skidtävling! Kriterierna för juryn att bedöma var smak, presentation, kreativitet samt lagens förmåga att samarbeta. Juryn var under provsmakningen mycket koncentrerad på sin uppgift att ta fram en segrare i denna kockduell. Det var en ganska mätt jury som gav sitt betyg på anrättningarna. Spänningen var oolidlig inför juryns beslut.

Dags för prisutdelning

Juryns ordförande Ella Nilsson tog sedan till orda och förklarade att de hade utsett en segrare och 6 lag på den andra platsen. Vann gjorde lag Bistro Le Garage & Ålö som charmade juryn med en skogssvampmacka med vaktelägg

som förrätt och strömming med tomat, lök, squash och hårdost som varmrätt. (recept till de olika lagens rätter finns på Länsstyrelsens hemsida www.lansstyrelsen.se).

Matlandet Sverige

Sommaren 2008 kom regeringens vision om att Sverige ska bli Europas nya matland. Visionen bygger på att matlandet Sverige har en stor potential i form av matarv, värdefulla natur och kulturmiljöer, unika råvaror, export, turism och upplevelser. Det kan även ge positiva effekter för Sveriges råvaruproduktion. De fem finns fem fokusområden nämligen: Offentlig mat, Ökad primärproduktion, Förädlad mat, Ökad matturism, Mera lokalproducerad restaurangmat.

När jag samtalande med deltagarna och besökarna efteråt var alla överens om att det blev en stor succé. Vi får hoppas att det blir ett återkommande arrangemang och att det utökas med nya spännande inslag till nästkommande år och når sin topp 2014 när Umeå blir kulturhuvudstad.

Text och foto: Per-Göran Persson

Goda Västerbotten

Är en skrift och karta över lantbruksföretag samt restauranger som saluför lokalproducerade produkter i Västerbotten. Skriften finns på www.lansstyrelsen.se

Hållbar Landsbygd

Hur påverkar klimatförändringen rennäringen, jord- och skogsbruket och besöksnäringen? Detta är viktiga frågor för många näringar i Norrbotten.

Efter två år med riktigt ruskigt kalla vintrar verkar allt prat om klimatförändringen väldigt avlägsen för oss i Norra Sverige. Men uppvärmningen fortsätter. År 2010 var tillsammans med 1998 och 2005 det varmaste år som någonsin har uppmätts globalt sett. Isen i Norra ishavet försvinner betydligt fortare än de flesta forskarna har trott. Och utsläppen av växthusgaser bara ökar. Samtidigt varnar den

internationella energiagenturen för att tiden med låga energipriser är förbi och att vi behöver stora satsningar för mer energieffektivisering och en högre andel förnybar energi bara för att undvika energibrister som skulle drabbar konjunkturen världen över.

Hållbar landsbygd

Syftet med projektet "Kompetensutveckling Hållbar Landsbygd" är att

utveckla och höja företags kompetens i energieffektivt företagsverksamhet, att öka medvetenheten hos allmänheten om vikten av att begränsa klimatpåverkan och att öka samverkan mellan och kunskap om olika företagsinriktade klimatprojekt i Norrbotten samt att underlätta för företag och utbildningssektor att tillägna sig kompetensutveckling genom att erbjuda utbildningar regionalt. Ett seminarium

i Jokkmokk arrangerades inom detta projekt.

För att lägga grunden i förståelse av klimatförändringen kom meteorologen Pär Holmgren till seminariet i Jokkmokk. I sin föreläsning för deltagande företag visade Pär Holmgren tydligt att vi överutnyttjar jordens resurser på många olika sätt. Klimatförändringarna är bara en av många konsekvenser. Han menar att vi behöver ”tuffare” politiska beslut, teknikutveckling och beteendeförändringar. De tekniska potentialerna i Norrbotten är stora: Joakim Lundgren, doktor i energiteknik vid Luleå Tekniska Universitetet, visade att fram till 2025 uppskattningsvis 48-61 TWh per år kan produceras förnybart.

Även potentialerna inom energieffektiviseringen är stora: Hassan Salman, även han doktor inom energiteknik, visade i sin föreläsning att det går att minska de flesta företagens energianvändning (el och värme) med 15-20 procent. Första steget är att kartlägga företagets energianvändning. Sen handlar det om att fråga om all energikrävande utrustning tjäna sitt syfte på bästa sätt, alltså om den är effektiv, rätt dimensionerad och reglerad för verksamheten, och ibland kanske även om den behövs överhuvudtaget.

Meteorologen Pär Holmgren efterlyste tuffare politiska beslut för att lösa klimatproblemen.

Whistler Mountain bra föredöme

Kommuner och regioner nämndes ett flertal gånger av deltagare på seminariet, som viktiga aktörer som har ansvar att skapa de bästa förutsättningar för en hållbar utveckling. En verklig höjdpunkt i projektet var därför föreläsningen av Ken Melamed, borgmästare av Whistler Mountain, Kanada.

Whistler är välkänd från OS 2010 men den stora utmaningen var att få hållbarhetsstrategin ihop med OS 2010. Till sin hjälp hade han en metodik för strategisk planering som kan användas för en långsiktig hållbar utveckling för turistdestinationer som Whistler. Den heter ”Det naturliga steget”. Först skapas en målbild och därifrån ser man bakåt i tiden till nutid (backcasting) för att finna de smarta utvecklingsvägarna till målet. Framgången är imponerande: energisnåla byggnader och passivhus byggdes, elförsörjning var till 100 procent förnybar och man planerade från början hur man på ett miljömedvetet sätt kan använda byggnader efter OS. Whistler Mountain är numera känd världen över för bra planering och miljötänk. Allt mer folk flyttar dit. Staden och näringar blomstrar.

Förutsättningar för en liknande ”success story” finns även i Norrbotten: vi har storslagen natur, duktiga entreprenörer och massor av upplevelse som inte finns någon annanstans. Förhoppningsvis har utbildningsinsatser visat vägen för fler företag och kommuner att det vad är bra för miljön är oftast också bra för plånboken!

Ken Melamed från Kanada berättar om metoden ”Det naturliga steget”.

Text och foto: Silva Herrmann

Skotsk touche på honung från Svartlå!

Vad är det som gör att en högtbildad dam från Skottland, flyttar med sin man till Svartlå, som ligger ca 3 mil från Boden, och tänker satsa på biodling? En vacker höstdag åker jag dit för att få svar på mina frågor och stilla min nyfikenhet.

Allt började för 6 år sedan. Francesca Treasure arbetade på ett universitet i Storbritannien som hade utbyte med Högskolan i Karlstad. Detta gjorde att hon åkte till Karlstad ganska frekvent och attraherades av Sverige. Bl a var hon fascinerad av att hon kunde ställa sin olåsta cykel utanför där hon bodde och som en extra bonus fanns cykeln kvar där morgonen därpå.

Efter några år i Örebro så beslöt Francesca och hennes man att vidga vyerna och börja

snegla mot Norrbotten, där de dessutom hade två kompisar. Vad de sökte var i första hand tystnaden och det tyckte de att de fann i Svartlå. Hus köptes. Nästa fråga var hur de skulle försörja sig.

I Skottland hade både Francesca och Peter haft bin som hobby och det fortsatte man med i Örebro. Men båda visste också att bin i liten skala kan vara en trevlig fritidssysselsättning, men nu gällde det att hitta en sysselsättning som man kunde leva på.

Första året startade Francesca med 7 kupor, och resultatet gjorde att hon vågade gå vidare. I år har man placerat ut 39 kupor runt Svartlå, och nästa år ska man fördubbla antalet kupor. Målet är att inom några år komma upp till 120 kupor, och det tror Francesca är en omfattning på företaget som hon kan försörja sig på.

Francesca smaksätter honungen med chili, kanel och kaffe.

Det ska ju egentligen vara en ganska svår genomförbar idé att starta från scratch med biodling på en plats man just har flyttat till och talar ett annat språk än det som talas i trakten. Men svaret på den frågan heter nätverk. I Per Larsson i Mockträsk hittade hon en erfaren biodlare som har blivit Francescas mentor i allt som rör biodling, och som har varit till ovärderlig nytta. Genom LRF fick de veta att det fanns möjlighet att söka startstöd hos Länsstyrelsen, eftersom uppfödning av bin numera räknas till primärproduktion och jämförs med uppfödning av kött djur och mjölkproduktion. Och kontakterna med länsstyrelsen utmynnade i att Francesca fick ett startstöd beviljat och dessutom ett investeringsstöd för inköp av kupor och annan utrustning.

Medelskörden för ett bisamhälle är 22 kilo. I år fick hon mindre än nor-

malskörden p g a att säsongen har varit kortare än normalt. Vad gör man då för att utjämna de skillnader i intäkter som uppstår mot vad som var förväntat? Jo, man förädlar. Istället för att sälja honungen som den är, i förpackningar om 500 gram så kryddar de honungen med chili, kanel, kaffe mint och säljer denna produkt i 100-gramsförpackningar. På höstmarknad i Boden i september sålde hon ett stort antal sådana förpackningar till samma pris som för 500 gram okryddad honung.

En tanke som Francesca har är att köpa in utländsk honung, förädla denna och marknadsföra på den europeiska marknaden. Det är där pengarna finns. Men eftersom lokalproducerad honung med god kvalitet är ett av hennes stora intressen, så tänker hon fortsätta att utveckla sin egen produktion. Att verkligheten säger att import av honung för smaksättning och försäljning på kontinenten kanske är ett måste för att affärerna ska gå ihop är den verklighet som hon lever i.

Slutligen – när hon börjar prata om ljunghonung blir med ens hennes röst viskande, intensiv. För ljunghonung med alla sina vitaminer och spårämnen, helt utan spår av miljögifter, är det där lilla extra. Honungen som bina producerar från ljunghonung kan inte jämföras med någon annan honung, var den än har producerats.

Text och foto: Gustav Hansson

Tillsyn av biodlingar

Text: Anita Heikkilä

Francesca Treasure vid sina bikupor.

Bin kan drabbas av några sjukdomar som anses vara så allvarliga att deras bekämpning regleras i lag. De sjukdomarna är amerikansk yngelröta, varroakvalster och trakékvalster. För att förebygga och hindra att dessa sjukdomar sprids inom landet har du som biodlare ett stort ansvar.

Anmäl till länsstyrelsen

Om du har ett bisamhälle ska du anmäla till länsstyrelsen var det står. Det gör du på en blankett som heter "Anmälan, stadigvarande uppställningsplats för bisamhälle". Blanketten hittar du på Jordbruksverkets hemsida och den ska skickas in senast den 31 mars vart tredje år. Om du startar en

ny biodling eller tar över en som redan finns skickar du in blanketten när verksamheten påbörjas.

Om du misstänker att något av dina bisamhällen drabbats av amerikansk yngelröta, varroakvalster eller trakékvalster ska du genast ta kontakt med en bitillsynsman. Om du är osäker på vem som är bitillsynsman i ditt distrikt kan du ta kontakt med länsstyrelsen i ditt län.

Bitillsynsmannen är ansvarig för det praktiska arbetet med bekämpning av sjukdomarna inom sitt distrikt. Han eller hon undersöker ditt bisamhälle för att fastställa om det har drabbats av sjukdom och ger sedan råd och information om hur du ska bekämpa sjukdomarna. Om det blir aktuellt kan tillsynsmannen även destruera kupor.

Ansvariga för bitillsynen i länen är Anita Heikkilä i Norrbotten och Tommy Umeflod i Västerbotten.

Åkerhumla på rödklöver.

Varierat landskap ger fler bin och humlor

Pollination är viktigt och det är inte bara honungsbin som pollinerar. Det finns många vilda pollinatörer som gör stor nytta. Med lite hjälp kan de bli fler och ge oss mer bär och frukt.

Att pollination är viktigt råder inget tvivel om. Men vem hjälper alla de växter som inte klarar detta själva eller får hjälp av vinden?

De flesta kommer nog att tänka på bina, och då honungsbina som vi har i bikupor. En del vet också att det finns fler pollinerande insekter som humlor, fjärilar, blomflugor och skalbaggar. Få vet dock att vi har drygt 240 arter bin i Sverige förutom honungsbina och där-

till cirka 40 arter humlor, som också hör till bina. Dessa vilda pollinatörer gör ett stort jobb i våra trädgårdar, i skogen och ute på åkern.

Humlorna är särskilt väl anpassade till vårt nordliga klimat. De pollinerar till exempel vid lägre temperaturer än honungsbina. Liksom honungsbina har de också samhällen med drottning och arbetare. Övriga bin i Sverige lever ensam. En fördel med samhällen är att många nya arbetare kan kläckas om det finns mycket föda, det vill säga om det blommar mycket. Det betyder att det går att påverka antalet humlor och därmed öka pollinationen.

En förutsättning för många humlor i ett område är att landskapet är blom-

rikt och variationsrikt. Det behöver finnas något som blommar under hela säsongen, från vår till höst. Det landskap humlan rör sig inom är runt 1 km². Den flyger mellan ett par 100 m upp till en dryg kilometer beroende på art och inom detta område behöver det alltid blomma någon stans. Olika arter väljer också olika platser att bo och födosöka på. Ett varierat och öppet landskap med många bevarade landskapselement t ex brukningsvägar, lador, odlingsrösen, alléer, skapar ängsliknande miljöer vilket gynnar bin och humlor. En variation av markslagen skogsdungar, betesmarker, åkrar och ängsmarker i landskapet gör också att fler arter hittar sin favoritplats och livsmiljö

Ett variationsrikt landskap gynnar också övriga vilda pollinatörer. Kan variationen och mängden blommor öka i landskapet kommer humlorna öka och på något års sikt även de andra pollinatörerna. Tips på vad du kan göra finns i broshyren ”Gynna humlorna på gården” som kan laddas ner från Jordbruksverkets hemsida, se www.jordbruksverket.se

Text och foto: Jens Montelius Risberg, Jens Bisyslor

Ljus jordhumla på åkervidd.

Rena djur – för djurens och livsmedelhygienens skull!

Hösten är här! Klara kalla dagar varvas med regntunga. Med detta följer tyvärr ganska ofta leriga, gödselbemängda och söndertrampade hagar och rastfällor.

Smutsiga djur är ett problem ur flera synvinklar t ex:

- Smutsiga djur har svårt att hålla värmen, eftersom smutsig päls inte isolerar lika bra som ren päls. Djuren fryser mer och behöver mer foder för att upprätthålla energibalansen.
- Gödselpansar kan skada huden och

ge brännskador på underliggande hud.

- Smutsiga djur är svåra att slakta hygieniskt. Avdrag riskeras vid slakt.

För att undvika att djuren blir smutsiga kan olika åtgärder vidtas, t ex:

- Hårdgöra ytor kring utfodringsplatsen. Skrapa/gödsla ut vid behov.
- Ströa generöst så att torra och rena liggplatser finns tillgängliga för alla djur samtidigt.
- Stängsla ut nedtrampade delar av hagar och fällor.
- Flytta utfodringsplatsen ofta för att undvika nedtrampning.

Kontroll

De officiella veterinärerna vid slakterierna rapporterar till länsstyrelserna när smutsiga levereras till slakt. Kontroll av primärproduktion av livsmedel och djurskydd är länsstyrelsernas ansvarsområden. Anmälan kan även komma från andra veterinärer, organisationer och allmänheten. En anmälan kommer att leda till kontroll, antingen genom administrativa åtgärder eller kontroll på plats. Kontrollen kan komma att kombineras med annan kontroll på gården.

Text: Anneli Grip-Hansson

Bondeleden

mellan Jävre och Alvik

Vandring som rekreation, kontemplation eller aktivt familjeskoj – vandringsturismen växer världen över och även i Piteåbygden spirar planerna. Markägare och entreprenörer klurar som bäst på en vandringsled mellan Jävre i söder och Alvik/Ersnäs i norr.

– Det är ett fantastiskt arbete som entreprenörer, byaföreningar och framförallt byaåldermän och samfällighetsföreningar lagt ner. Intresset är otroligt stort, berättar Britt-Louise Nyman, som förankrat idén och undersökt grundförutsättningarna för en vandringsled.

I förundersökningen har en tänkbar tio mil lång led identifierats. Leden går genom många av de äldsta byarna

från 1500-talet, som Hemmingsmark och Blåsmark, vidare genom Böle, Pålberget, den vackra Alterdalen och ekoparken Rosfors. Leden korsar också en av landets fyra nationalälvar.

Inventerat allt från toa och fiske till sägner och fornminnen

Tillsammans med markägare har Britt-Louise Nyman kartlagt befintliga leder och skissat på framtida sträckning och svårighetsgrad, men också tittat på praktiska ting som parkeringar, informationstavlor, rastplatser, toa och sophantering. Hon har också inventerat fiske, bad och bryggor; naturtyper och naturreservat; besöksmål, fornminnen, kulturlämningar samt händelser, berättelser och sägner; och självklart också tillgången på mat och logi längs de olika delsträckorna.

En vandringsled genom många markägares domäner kräver både uppfinningsrikedom och nytänkande. Fråge-

Britt-Louise Nyman har förankrat idén om en vandringsled bland markägare, samfällighetsföreningar och andra intressenter med positivt resultat.

ställningarna är många. Vem ansvarar för skötsel och drift? Hur ska leden kommersialiseras så att den genererar pengar tillbaka till föreningar och företag?

– Det handlar om att skapa vandringspaket med aktiviteter och unika upplevelser som man får tillgång till endast om man köpt paketet, förklarar Britt-Louise Nyman.

– Man kan också tänka sig sponsorer för innovativa delsträckor, menar Karin Hedström, projektledare för Gröna Piloter Turism.

Stark motivation i Pitebygden

Studenter från LTU har gjort en SWOT-analys som visar att även om konkurrensen är stor, vandringsturismen säsongsberoende och lederna underhållskrävande så finns det stark motivation i Pitebygden, gott om aktiviteter och entreprenörer som redan kan paketera. Britt-Louise Nyman är optimistisk.

– Jag ser bara möjligheter och samverkanspartners.

Provturer

En del av lederna har redan testats tillsammans med markägare, turistföretag och andra intressenter. Studenter har dokumenterat och utvecklat idéerna. Vem vet, kanske blir leden mellan Jävre och Alvik/Ersnäs i framtiden ett av flera måsten för globala vandringsentusiaster,

vid sidan av El camino francias, Via dell'Amore och Kungleden.

Författare Iréne Lundström

Faktaruta:

Vidareutvecklingen av "Bondeleden" finansieras via Leaderområdet SPIRA-Fyrkanten och under hösten har en förstudie påbörjats, vilket ska undersöka förutsättningar och skapa möjligheter för att förverkliga "Bondeleden". Satsningen är också en del i projektet Gröna Piloter som finansieras av Landsbygdsprogrammet och genomförs i Norrbotten och Västerbotten. Projektet är inriktat på pilotsatsningar och konceptutveckling inom energi, entreprenad och turism. Projekt Gröna Piloter handlar om att få fram innovativa och entreprenöriella förebilder som kan inspirera och skapa tillväxt på landsbygden. Projektet genomförs 2009-2012. Kontakt: Karin Hedström, projektledare turism 070-322 39 35, Linus Petersson, projektledare energi 070-650 29 92 eller Rikard Stjärnbäck, projektledare entreprenad 073-072 21 51.

KLIMATKOLL & VÄXTNÄRINGSBALANS

Hur stor påverkan på klimatet har ditt lantbruk?

Under vintern har du som lantbrukare i norra Västerbotten möjlighet att få en kostnadsfri koll på ditt lantbruksföretags påverkan på klimatet genom Greppa Näringens klimatkoll samt även växtnäringsbalans och växtodlingsrådgivning.

Kontakta:

Karin Wiberg/BodsjöGrönt AB
Godkänd klimatrådgivare
Greppa Näringen
mobil; 070 - 294 70 12
email; karin.wiberg@allt2.se

Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling: Europa investerar i landsbygdsområden

Gröna Navets gröna kurser

- **Juvernäs** - 21 nov i Vännäs, 22 nov i Lövånger, 23 nov i Kalix, 24 nov i Piteå.
- **Profilerat ditt företag** - 21-22 nov, Skellefteå.
- **Trädgårdsritning på datorn** - 21-24 nov, Forslundagymnasiet, Umeå. Grunderna för trädgårdsdesign med Auto CAD.
- **Spannmålsodlardag** - 22 november kl 09.00 i Lövånger och kl 14.00 i Öjebyn. Jordbearbetningsstrategi - teknik, skörd, ekonomi och miljö.
- **Nystart av företag** - att bli bonde. 24 nov, Lövånger
- **Inspirationsdag om besöksnäringen** - samarbete, värdskap, kvalitet - 29 nov, Tavelsjö
- **Hemmaproducerat foder** - 29 november, Gran Öjebyn
- **Växtodlingsplan på datorn** - Två dagar i november-december, Vännäsområdet.
- **Växthusodling och energibesparing** - 29-30 november, Forslundagymnasiet, Umeå. Teknik och odlingsnyheter inför vårsäsongen.
- **Vardagsjuridik för gröna företag** - 1 dec, Umeå
- **Ekonomi för lantbruk och landsbygdsföretag** - kursstart 2 dec, Umeå (totalt 2 dagar)
- **Hovvårdscinic** - 2 dec, Umeå, för hovslagare/veterinärer 3 dec, Umeå, för hästägare
- **Djurägaresemin** - 6 dec, Skellefteå. Återträff.
- **Framtidens växtodling** - 7 dec, Skellefteå
- **Dräktighetsscanning av tackor** - 16 dec, Luleå

Kalendarium och information

På Gröna Navets hemsida www.gronanavet.se hittar du i kalendariet alltid uppdaterad information om kurserna.

Anmälan

Västerbotten tel 090-16 41 83
Norrbotten 0911-23 31 13
e-post gronanavet@umea.se

Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling: Europa investerar i landsbygdsområden

Utbildningsamordning för gröna näringarna

www.gronanavet.se

Information från Hushållningssällskapet

Läs mer på www.hush.se/nord

Hovvårdsclinic i Umeå

2 december för veterinärer & hovslagare. 3 december för hästägare.

Föreläsare: Göran Åkerström, legitimerad veterinär och tidigare rektor vid SLU-Hovslagarskolan.

Innehåll: Aktuellt om fång och andra hovsjukdomar. Behandling, verkning och sjukbeslag vid sjukdomar och skador i rörelseapparaten. God respektive dålig hovvård, vi tittar på hästar före och efter verkning. Beslag, underlag, rörelse, exteriör, samverkande faktorer för prestation och hållbarhet.

Kurs: Dräktighetsscanning av tackor

16 december i Luleå

Kursledare: Martin Sjunnesson, Strängnäs

Innehåll: Du lär dig dräktighetsundersökning av tackor med hjälp av scanning, för en effektiviserad lammproduktion. Dräktighetsscanning är en ultraljudsundersökning för att fastställa antal foster hos fåret.

Anmälan och mer information

För båda kurserna: Helene Skogqvist, 070-343 42 54, helene.skogqvist@hush.se

www.hush.se/nord och www.gronanavet.se

Skogspaket för dig som skogsägare

Med tjänster som ska bidra till att höja din kunskap och lönsamhet. Följande ingår:

- **Individuell rådgivning på skogsfastigheten.** I fält med skogsrådgivare eller med en av våra ekonomer.
- **Seminarier:** Skogsskötsel, ekonomi, energi, beskattning, försäkringar.
- **Grundkurs för skogsbrukare:** Tre träffar med avslutande fältkursion.
- **Skogsskötselkursion:** Praktiska tips skogsvård & avverkning.

Pris: 3.000 kr + moms (delfinansiering via Landsbygdsprogrammet)

Info: Mikael Andersson, 070-346 26 56, mikael.andersson@hush.se

Gilla oss på Facebook och du får nyheter och information om våra kurser, studieresor, seminarier m.m. direkt i din logg. www.facebook.com/HSnord

facebook

Boka tid för lantbruksrådgivning

Hur ökar jag kvalitén på mina vallar? Vad kostar mitt hemmaproducerade foder? Vad innebär tvärvillkoren?

Vill du diskutera din produktion med kunniga rådgivare? Vi erbjuder rådgivning i Norrbotten och Västerbotten inom djurhållning, växtodling och ekonomi. Vi hjälper dig att upprätta växtodlingsplaner och växtnärbalanser.

Info: Erik Isaksson, 070-520 94 12, Kristina Sigfridsson, 073-050 89 25

Behörighetsutbildning för kemiska bekämpningsmedel

För att du ska kunna hantera och använda bekämpningsmedel på rätt sätt krävs det att du blir godkänd på en behörighetsutbildning. Kurs anordnas i länet om det blir ett tillräckligt antal deltagare. Annars kan du ha möjlighet att gå kursen i något annat län.

Anmäl ditt intresse så snart som möjligt.

Kontaktperson Tommy Umeflod 090-10 82 51

